

فصل نامه دانش شناسی

اطلاعات) فناوری و رسانی اطلاع و کتابداری (علوم

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

سال دوازدهم، شماره ۴۶، پاییز ۱۳۹۸، از صفحه ۹۴ الی ۱۰۸

نقش کتابخانه های عمومی شهرداری تهران در ارتقای سرمایه اجتماعی شهروندان

زهرا میرحسینی^۱ | نشانه پاکدامن^۲ | الهه نفری زاویه^۳

۱- دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی. دانشگاه آزاد اسلامی- واحد تهران شمال، z_mirhoseini@iau-tnb.ac.ir

۲- استادیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی. دانشگاه آزاد اسلامی- واحد تهران شمال، neshaneh.pakdaman@yahoo.com

۳- کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی و کتابدار کتابخانه عمومی، daryazolal1@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۹/۶/۸ تاریخ پذیرش: ۹۹/۷/۳۰

چکیده

هدف: این پژوهش به تعیین نقش کتابخانه های عمومی تحت پوشش شهرداری تهران در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان از دیدگاه کاربران پرداخته است.

روش پژوهش: از نظر هدف کاربردی و روش آن پیمایشی- تحلیلی است. جامعه آماری آن، شهروندان و مراجعه کنندگان کتابخانه های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران به تعداد ۱۸۹۰۰ در نیمه دوم سال ۱۳۹۷ هستند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۷۷ نفر محاسبه شد و سپس پرسشنامه در ۴ کتابخانه واقع در ۴ منطقه شهر تهران بر اساس درجه و متناسب با حجم مراجعان به صورت تصادفی ساده توزیع شد. پرسشنامه بر اساس مدل ناهایت و گوشال تنظیم شد و آلفای کرونباخ آن ۰/۸۱۳ محاسبه شده است. نتایج تحقیق توسط نرم افزار "اس. پی. اس. اس" نسخه ۲۲ و آزمون های کلموگروف-اسمیرنوف و t تک نمونه، t گروه های مستقل و تحلیل واریانس یک طرفه انجام یافته است.

یافته ها: نتایج آزمون تی تک نمونه ای و نتایج بررسی ها بر پایه داده های گردآوری شده از نمونه آماری نشان داد که در سطح معناداری ۰/۰۰۱، نقش کتابخانه های عمومی شهرداری در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان برای ابعاد سرمایه اجتماعی شامل بعد ساختاری، رابطه ای و شناختی معنی دار است؛ و در سطح معنی داری بزرگ تر از ۰/۰۵ تفاوتی بین سرمایه اجتماعی با مشخصات جمعیت شناختی اعضای کتابخانه های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران وجود ندارد.

نتیجه گیری: این نتایج نشان داد که مشخصات فردی مراجعه کنندگان کتابخانه های شهرداری بر سرمایه اجتماعی آن ها نقش کمی داشته و این کیفیت و کمیت خدمات ارائه شده در کتابخانه های سازمان است که بر سرمایه اجتماعی مراجعه کنندگان به آن نقش دارد. با توجه به پراکندگی کتابخانه های شهرداری، فرهنگسراها، و خانه های فرهنگ این سازمان ظرفیت و پتانسیل بالایی در تبادل و ارتقا فرهنگی افراد جامعه، جلسات ملاقات، گردهمایی های سیاسی و فرهنگی دارد و در ایجاد و افزایش سرمایه اجتماعی می تواند نقش مثبتی داشته باشد.

واژه های کلیدی: سرمایه اجتماعی، کتابخانه عمومی، سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران

مقدمه

پوتنام^۱ به عنوان نظریه پرداز سرمایه اجتماعی بر این عقیده است که همکاری داوطلبانه در یک جامعه ریشه در ذخیره سرمایه اجتماعی دارد. به شکل هنجارهای عمل متقابل به مثل، و شبکه های تعهد مدنی. سرمایه اجتماعی اشاره دارد به ویژگیهای سازمان اجتماعی از قبیل هنجارها و شبکه ها، که می تواند با تسهیل اعمال هماهنگ شده بهره وری و کارایی جامعه را بهتر کند. سرمایه اجتماعی شبیه شکل های دیگر سرمایه، مولد است. در تعریف سرمایه اجتماعی از نظر او، چهار خصوصیت عمده مطرح می شود که عبارتند از وجود شبکه های اجتماعی؛ تعهد مدنی؛ هویت محلی و یک حس همبستگی و برابری با اعضاء دیگر جامعه؛ و اعتماد و کمک و حمایت متقابل (پوتنام، ۱۹۹۴، ۱۷۱) سرمایه اجتماعی یک مفهوم کلان است که پایه های آن بر رفتار، نگرش ها و آمادگی فردی استوار است (قدوسی، ۱۳۸۱). از میان سازمان های مختلف، کتابخانه های عمومی نیز با توجه به مأموریت و رسالتشان در جهت کسب فرصت ها و تضمین منافع و ارزش های اجتماعی، می توانند نقشی کلیدی در ارتقاء سرمایه اجتماعی ایفا کنند.

کتابخانه عمومی مانند سایر نهادهای اجتماعی مردمی از جامعه تأثیر می پذیرد و بر جامعه اثر می گذارد. اما سطح تأثیرگذاری نهادهای اجتماعی به لحاظ دامنه کارکردها و میزان درگیری ای که با آگاهی، اندیشه و دانش مردم دارد، متفاوت است. کتابخانه عمومی نسبت به نظام آگاهی، اندیشه و دانش مردم، به طور بالقوه سطح تأثیرگذاری وسیع و درعین حال عمیقی بر جامعه دارد که قابل برنامه ریزی و بهره برداری است (پارسا زاده و شقاقی، ۱۳۸۸).

سرمایه اجتماعی با شبکه های انبوهی از مبادلات اجتماعی مرتبط است و نقش اعتماد و همکاری و تعامل بین افراد در سرمایه اجتماعی مشخص می شود که هرچه تعامل میان افراد بیشتر باشد، آن ها اطلاعات بیشتری درباره یکدیگر به دست آورده و انگیزه های بیشتری برای اعتماد پیدا کرده و مشارکت مدنی بیشتر می شود. در یک کتابخانه عمومی دسترسی به فضای فیزیکی و

۱. Putnam

سایر زیرساخت های کتابخانه عمومی نوعی تعامل در بین شهروندان ایجاد می کند و آن ها از طریق این تعامل احساس سودمندی می کنند و بنابراین در آن ها اطمینان اجتماعی به وجود می آید (زوارقی، ۱۳۸۸). کاربران کتابخانه ها، اکثر اوقات، فضای کتابخانه ای را با گروه هایی که معمولاً آن ها را تاکنون ندیده و نمی شناسند تقسیم می کنند. در این تقسیم منابع و فضاهای فیزیکی کتابخانه، کاربران، افرادی را خارج از اشتراکات اخلاقی خود ملاقات می کنند و تفاوت ها و تشابه ها را در این محیط های آشنای کتابخانه ای به عنوان فضای امن تشخیص می دهند. احتمال تعامل و ارتباط بین کاربران، یکی از دلایل اهمیت دادن به چنین خدماتی به عنوان یکی از کمک کنندگان اصلی به حوزه سرمایه ای اجتماعی است. وجود کتابخانه های عمومی نظیر کتابخانه های عمومی واقع در شهرها، ممکن است به عنوان یک دلیل عمومی برای پایداری اجتماعی دولتی در نظر گرفته شود (کاکس^۲ و دیگران، ۲۰۰۰).

مدل های مختلفی برای سرمایه اجتماعی ارائه شده است از جمله: مدل سرمایه اجتماعی کلمن^۳، مدل پیر بوردیو^۴، مدل پامیلا پاکستون^۵، مقیاس پوتنام و مدل ناهاپیت و گوشال^۶. در این پژوهش از مدل ناهاپیت و گوشال (۱۹۹۸) استفاده شده است. از دیدگاه سازمانی، گوشال و ناهاپیت سرمایه اجتماعی را به عنوان جمع منابع بالقوه و بالفعل موجود و قابل دسترس، از طریق شبکه روابط یک فرد یا یک واحد اجتماعی تعریف می کنند. (تامپسون^۷، ۲۰۰۹). از دیدگاه آنان سرمایه اجتماعی یکی از قابلیت ها و دارایی های مهم سازمانی است که می تواند به سازمان ها در خلق و تسهیم دانش کمک بسیار نماید و برای آن ها در مقایسه با سازمان های دیگر «مزیت سازمانی پایدار» ایجاد کند. ناهاپیت و گوشال با رویکرد سازمانی جنبه های مختلف سرمایه اجتماعی را در سه طبقه جای می دهند: الف) عنصر شناختی: اشاره به منابعی دارد که فراهم کننده مظاهر، تعبیرها، تفسیرها و

۲. Cox

۳. Coleman

۴. Bourdieu, Piter

۵. Pamela Paxton

۶. Nahapiet and Ghoshal

۷. Thompson

شود افراد تمایل بیشتری برای همکاری و کارگروهی با یکدیگر داشته باشند و در نهایت باعث افزایش خلاقیت و بهتر شدن عملکرد سازمان می شود. هنجارهای همکاری می توانند پایه ای قوی برای ایجاد سرمایه فکری به وجود آورند برای مثال، استارباک^۲ (۱۹۹۵) اهمیت هنجارهای اجتماعی صداقت و کار گروهی را به عنوان ویژگی های کلیدی شرکت های دانش محور یادآور می شود. همچنین وی نشان می دهد که هنجارهای تعاملی مانند روحیه انتقادی و تحمل شکست تأثیر زیادی بر تشکیل سرمایه فکری در سازمان دارد (دیانی، پریخ و محمودی، ۱۳۹۳). الزامات و انتظارات نشان دهنده یک تعهد یا وظیفه برای انجام فعالیتی در آینده است. کلمن (۱۳۷۷) الزامات را از هنجارهای عمومی شده متمایز می سازد و آن را به عنوان انتظاراتی ایجاد شده در درون روابط شخصی خاص در نظر می گیرد. ناهایت و گوشال (۱۹۹۸) نیز در زمینه ایجاد سرمایه فکری اظهار می کنند که الزامات و انتظارات احتمالاً بر دسترسی، انگیزش افراد و گروه ها برای تبادل و ترکیب دانش تأثیر می گذارند (دیانی، پریخ و محمودی، ۱۳۹۳) و در نهایت هویت که فرایندی است که در آن افراد احساس می کنند که با فرد یا گروهی از افراد دیگر عضو یک گروه واحد هستند. احساس همانندی کردن با یک گروه یا جمع، نگرانی درباره فرایندها و نتایج جمعی را افزایش می دهد. به این ترتیب احتمال فرصت تبادل دانش افزایش می یابد. با افزایش هویت در گروه فرصت مبادله اطلاعات و همکاری گروهی افزایش می یابد و برعکس درجایی که هویت وجود ندارد، موانع عمده ای بر تسهیم اطلاعات، یادگیری و تولید دانش وجود دارد (دیانی، پریخ، محمودی، ۱۳۹۳).

توجه به طیف وسیع فعالیت ها و وظایف سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران و گستردگی خدمات رسانی و پوشش شهری این سازمان و همچنین برگزاری برنامه های متعددی از جمله نمایشگاه، مسابقه، آموزش، نمایش آثار هنری، گردشگری، نشست ادبی به منظور حضور شهروندان و استفاده آن ها از برنامه های ارائه شده، در فرهنگسراها و مراکز وابسته به

سیستم های معانی مشترک در میان گروه ها است. مهم ترین جنبه های این بعد عبارتند از: زبان مشترک که بر شرایط ترکیب و تبادل دانش تأثیر می گذارد. کدهای مشترک که یک چارچوب مرجع برای مشاهده و تفسیر ما از محیط فراهم می کنند و حکایت های مشترک (تجربیات و خاطرات مشترک) که در یک اجتماع باعث خلق و انتقال تفسیرهای جدیدی از رویدادها شده و ترکیب اشکال مختلف دانش را که عموماً به صورت پنهان هستند تسهیل می کند (دیانی، پریخ و محمودی، ۱۳۹۳). ب) عنصر ساختاری: اشاره به الگوی کلی تماس های بین افراد دارد یعنی، شما به چه کسانی و چگونه دسترسی دارید. مهم ترین جنبه های این عنصر عبارتند از: ۱- روابط گروهی بین افراد که امکان دسترسی به منابع (مثل دانش) را فراهم می سازند. روابط اجتماعی ایجاد کننده کانال های اطلاعاتی هستند که میزان زمان و سرمایه گذاری مورد نیاز برای گردآوری اطلاعات را کاهش می دهند (قلیچ لی و مشبکی، ۱۳۸۵). ۲- پیکربندی روابط گروهی که بر میزان تبادل و انتقال دانش تأثیرگذار است. وجود روابط همفکری و همکاری بالا سبب افزایش تبادل دانش در سازمان می شود (دیانی، پریخ و محمودی، ۱۳۹۳). ۳- سازمان های اجتماعی مناسب که می توانند یک شبکه بالقوه دسترسی به افراد و منابعشان از جمله اطلاعات و دانش را فراهم کنند و از طریق ابعاد شناختی و رابطه ای سرمایه اجتماعی، ممکن است انگیزش و قابلیت را برای تبادل تضمین کنند. به طور کلی سازمان ها قادرند گروه های سازمانی را با یکدیگر هماهنگ ساخته و شرایط ایجاد رابطه را بین بخش های مختلف فراهم سازند و به ایجاد سرمایه فکری و تبادل دانش در سازمان کمک کنند. (دیانی، پریخ و محمودی، ۱۳۹۳، ۹۵) عنصر رابطه ای: توصیف کننده نوعی روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به دلیل سابقه تعاملاتشان برقرار می کنند. مهم ترین جنبه های این بعد از سرمایه اجتماعی عبارتند از: اعتماد، هنجارها، الزامات، انتظارات و هویت (رودز، لوک، یویوان، فنگ^۱، ۲۰۰۸، حسن زاده ثمرین، مقیمی، ۱۳۸۹). اعتماد بین اعضای سازمان زمینه اشتراک دانش و تولید دانش جدید را فراهم می کند و باعث می

2. Sturbuck

1. Rhodes, Lok, Yu-Yuan, Fang

تفکیک مناطق نشان از اهمیت بالای نقشی که این سازمان در ایجاد، حفظ و ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان می‌تواند داشته باشد، دارد. این پژوهش بر آن است که نشان دهد این کتابخانه‌ها تا چه حد می‌توانند محیط تعامل اجتماعی در جامعه داشته باشند؛ و با توجه به کمیت و کیفیت خدماتی که ارائه می‌دهند، چه قدر در جذب مخاطب و ایجاد بسترهای مناسب برای ایجاد و توسعه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی شهروندان، موفق بوده‌اند.

پیشینه‌های داخلی و خارجی که مطابق با این پژوهش انجام شده است در زیر بیان می‌شود

دولانی، شناور، برادر (۱۳۹۷) در تحقیقی تحت عنوان بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و یادگیری سازمانی در کتابخانه‌های دانشگاهی شهر تبریز به این نتیجه رسیدند که وضعیت سرمایه اجتماعی در کتابخانه‌های دانشگاهی تبریز در سطح متوسط قرار دارد و از میان مولفه‌های موجود، مولفه‌های گروهی کمترین مولفه‌ی بیشترین میانگین را داشتند. میزان یادگیری سازمانی در سطح متوسط قرار دارد و مهارت‌های فردی بیشترین میانگین و مولفه یادگیری‌تیمی کمترین میانگین را داشته‌اند. مقایسه میانگینها نشان داد که تفاوت معناداری بین یادگیری سازمانی کتابداران بر اساس سطوح سرمایه اجتماعی وجود دارد. ابعاد سرمایه اجتماعی نیز بنا بر تحلیل مسیر به ترتیب اثر گذاری عبارت بودند از بعد شناختی، بعد رابطه‌ای و بعد ساختاری.

باب‌الحوائجی، زمانی راد (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «بررسی میزان سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن در کتابخانه‌های دانشگاهی تابع وزارت علوم مستقر در شهر تهران» به بررسی میزان سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن پرداخته‌اند. شاخص‌های اعتماد متقابل، روابط، عمل متقابل، ظرفیت، تنوع و ساختار به‌عنوان شاخص‌های سرمایه اجتماعی در نظر گرفته شده که در میان اغلب صاحب‌نظران این حوزه مشترکاً پذیرفته شده است. این پژوهش از نوع پیمایشی تحلیلی است. جامعه پژوهش ۲۱۸ کتابدار کتابخانه‌های دانشگاه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری هستند که ۱۴۰ نفر با روش تصادفی طبقه‌ای به‌عنوان نمونه تعیین شد. یافته‌ها نشان داد که میانگین سرمایه اجتماعی در کتابخانه‌های دانشگاهی (۲/۹۳) است و در میان شاخص‌های آن،

تنوع با میانگین (۳/۳۰) بیشترین و ظرفیت با میانگین (۲/۵۰) کمترین میزان را دارد. نتایج به‌دست‌آمده بیانگر این است که میزان سرمایه اجتماعی در نمونه مورد بررسی در حد متوسط است و تفاوت معناداری میان شاخص‌های سرمایه اجتماعی وجود دارد و تمامی شاخص‌ها جز ظرفیت بالاتر از حد متوسط هستند. میرزائی زنگی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی کارکنان شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تبریز» به بررسی سرمایه اجتماعی بین کارکنان شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تبریز پرداخته است. روش تحقیق پیمایشی است و جامعه آماری شامل کارکنان شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تبریز، به تعداد ۵۴ نفر است. در این تحقیق، سرمایه اجتماعی بر اساس ابعادش مشخص شده‌اند که عبارت‌اند از: انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و شبکه اجتماعی. نتایج تحقیق نشان داد که تفاوت معناداری بین میانگین‌های سرمایه اجتماعی زنان و مردان، همچنین محل اشتغال کارکنان و مقاطع تحصیلی مختلف وجود ندارد. سرمایه اجتماعی بین کارکنان شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه تبریز با میانگین (۶۷/۵۴) درصد، در حد متوسط به بالا بوده است. ابراهیمی (۱۳۹۰) پژوهشی تحت عنوان «نقش کتابخانه‌های عمومی در افزایش سرمایه اجتماعی: مطالعه موردی شهر تهران» انجام داده است. وی نتیجه‌گیری کرده است که عواملی که باعث ایجاد اندک سرمایه‌ی اجتماعی در کتابخانه‌های عمومی بوده‌اند شامل کمیت و کیفیت پایین خدمات کتابخانه‌ای، تعاملات اجتماعی اندک در کتابخانه‌های عمومی، عدم دسترسی برابر افراد جامعه به اطلاعات، عدم اعتماد مردم به سازمان‌های اداره‌کننده‌ی کتابخانه‌های عمومی و عدم سرمایه‌گذاری کلان در گسترش کتابخانه‌هاست و به این نتیجه رسیده است که در حال حاضر کتابخانه‌های عمومی نتوانسته‌اند نقشی اساسی در ایجاد و توسعه‌ی سرمایه اجتماعی شهروندان داشته باشند. دیانی و محمودی (۱۳۹۰) تحقیقی با عنوان بررسی مقایسه‌ای وضعیت سرمایه اجتماعی در کتابخانه‌های دانشگاهی (مطالعه موردی: کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی مشهد و دانشگاه علوم پزشکی مشهد) انجام داده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، مؤلفه «هنجارهای مشترک» شامل فرهنگ کار گروهی، مسئولیت‌پذیری

خرد است که باید به کشف مکانیسم های ایجاد کننده اعتماد برآید. این مقاله گزارشی است از مطالعه و بررسی تغییر در اعتماد اجتماعی نسل اول مهاجران مکزیک که در کلاس های آموزش زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم و کلاس های کامپیوتر و کلاس های آموزش مدنی در شش کتابخانه عمومی در ایالات متحده آمریکا شرکت کردند. این دسته از مهاجران که قبلاً "خارج از محیط خانواده و محافل دوستانه اعتماد اندکی از خود نشان می دادند، پس از شرکت در برنامه های کتابخانه، اعتماد و اطمینان بیشتری به کتابخانه و کتابداران و سایر مراجع کنندگان کتابخانه و هم کلاسی های خود بدست آوردند. از نظر نویسنده این اثرات را می توان نقطه شروع مسیر افزایش اعتماد عمومی در میان شرکت کنندگان در برنامه های کتابخانه های عمومی تلقی کرد. نویسنده در ابتدای مقاله خود تعاریف سرمایه اجتماعی را از نظر محققان این موضوع ارائه می دهد، با این توصیف که نگاه سرمایه اجتماعی به ارزش روابط اجتماعی است. نویسنده به نقل از پوتنام سرمایه اجتماعی را به عنوان ویژگی های سازمان اجتماعی از قبیل اعتماد، هنجارها، و شبکه هایی تعریف می کند که با تسهیل اقدام هماهنگ شده می تواند بهره وری جامعه را بهتر کند. اعتماد به دیگران یک مولفه اصلی سرمایه اجتماعی است. اعتماد به دو شکل قابل توصیف است: اول اعتماد به اکثر مردم یعنی حتی اعتماد به بیگانگان که به آن اعتماد عمومی گفته می شود. دوم اعتماد به افرادی که کم و بیش با هم آشنا هستند، که به آن اعتماد ویژه یا راهبردی گفته می شود. سرانجام در تاثیر کتابخانه های عمومی در ایجاد اعتماد اجتماعی نتیجه می گیرد که کار مشترک مکانیسم های نهاد و تماس، اعتماد شرکت کنندگان در محیط اجتماعی کتابخانه عمومی را افزایش می دهد. جانسون و گریفیس^۱ (۲۰۱۴) در تحقیقی با عنوان "اثر استفاده از کتابخانه عمومی بر سرمایه اجتماعی جوامع روستایی" رابطه بین سرمایه اجتماعی و استفاده از کتابخانه عمومی را در شهرهای کوچک در ایالت انتاریو کاتادا مورد بررسی قرار داده است. هم چنین در این تحقیق، یافته های یک مطالعه مشابه که در یک مرکز شهری سطح متوسط انجام شده بود مورد مقایسه قرار

و جدیت در کار، روحیه انتقادپذیری و روحیه گذشت و فداکاری و همچنین مؤلفه «تعهدات و انتظارات مربوط به تعهد کتابداران به هدفها و منافع کتابخانه» دارای کمترین میانگین می باشند. مؤلفه هویت سازمانی نیز بیشترین میانگین را دارد. همچنین، یافته ها حاکی از آن است که میانگین «سرمایه اجتماعی و ابعاد آن» در کتابخانه های دانشگاه علوم پزشکی مشهد، از کتابخانه های دانشگاه فردوسی مشهد بیشتر است.

. وارهیم (۲۰۱۷) در تحقیق دیگری با عنوان "کتابخانه های عمومی، تاب آوری جامعه، و سرمایه اجتماعی" به نقش کتابخانه ها در ایجاد سرمایه اجتماعی و کمک به تاب آوری جامعه خصوصاً "به هنگام سوانح ناشی از عوامل طبیعی و انسانی می پردازد. او پس از ارائه تعاریفی از تاب آوری و تاب آوری اجتماعی و سرمایه اجتماعی از اندیشمندان به نام این حوزه و کتابخانه های عمومی به عنوان نهاد ایجاد کننده سرمایه اجتماعی در کمک به تاب آوری جامعه، نتیجه می گیرد که سرمایه اجتماعی یک ظرفیت مهم سازگار (انطباق پذیر) در کمک به تاب آوری جامعه شناخته می شود و کتابخانه های عمومی، نهادهای مورد اعتماد اجتماعی هستند که به ایجاد سرمایه اجتماعی بین مراجع کنندگان خود کمک می کنند. کتابخانه های عمومی با استفاده از منابع موجود خود و به عنوان سرمایه نهادی در جامعه خود به تاب آوری جامعه و ایجاد سرمایه اجتماعی در جهت بهبود و ترمیم خرابی های ناشی از سوانح و هم چنین به عنوان تهیه کنندگان اطلاعات، به تاب آوری اطلاعات جامعه کمک می کنند. وارهیم (۲۰۱۴) در مقاله ای با عنوان "اعتماد به کتابخانه ها و اعتماد بیشتر مردم: ایجاد سرمایه اجتماعی در کتابخانه عمومی" می نویسد مطالعات انجام شده در مورد ایجاد اعتماد اجتماعی و سرمایه اجتماعی مشخص می کند که تماس اجتماعی غیر رسمی اثر مثبت دارد. از بررسی بعضی از این مطالعات متوجه می شویم که نهاد های عمومی سالم بر اعتماد و سرمایه اجتماعی تاثیر مثبت دارند. بعلاوه تعدادی از این بررسی ها نشان میدهند که کتابخانه های عمومی هم تاثیر مشابهی دارند. معدالک مکانیسم هایی که سبب ایجاد اعتماد می شود، نامشخص اند. بنابراین، هدف تحقیق فتوصیف فرآیندهای هایی در سطح

¹. Johnson & Griffis

مجازی ایفای نقش می‌کند. به نظر می‌رسد که کتابخانه مکانی است، در یک محیط امن و به یک شیوه‌ی آرام و بی‌سروصدا که در آن مردم در برابر پیچیدگی‌های جامعه‌ی دیجیتال و چند فرهنگی قرار می‌گیرند و چیزهایی را درباره‌ی چند فرهنگی یاد می‌گیرند. یکی دیگر از نتایج این پژوهش، این بود که یک رابطه بین سرمایه‌ی اجتماعی و استفاده از کتابخانه به عنوان یک مکان ملاقات وجود دارد. به این مفهوم که در مناطق با سرمایه‌ی اجتماعی بالا، کتابخانه بیش‌تر به عنوان مکان ملاقات عمل می‌کند و بالعکس. جانسون^۳ (۲۰۱۰) با عنوان «آیا کتابخانه‌های عمومی به سرمایه‌ی اجتماعی کمک می‌کنند؟ یک بررسی ابتدایی درباره‌ی این رابطه» مطالعه دیگری در رابطه با ایجاد سرمایه‌ی اجتماعی توسط کتابخانه‌هاست. این مطالعه‌ی پایه‌ای با استفاده از یک پرسشنامه که در سه کتابخانه‌ی تابعه در یک شهر بزرگ در نیمه غربی آمریکا صورت گرفته است؛ رابطه‌ی بین کتابخانه‌های عمومی و شاخص‌های سرمایه‌ی اجتماعی را بررسی می‌نماید. افرادی که در این تحقیق شرکت داشتند؛ مراجعه کنندگان دائمی کتابخانه بودند. به‌طور تقریبی ۷۰ درصد همه‌ی شرکت‌کنندگان می‌گفتند که در طول سال، بیش از ۲۵ بار به کتابخانه مراجعه می‌کنند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که سطح سرمایه‌ی اجتماعی کاربران کتابخانه با سطح سرمایه‌ی اجتماعی نمونه‌ی تصادفی ساکنان شهری به میزان زیادی فرق می‌کند و این‌که از چندین جنبه، یک رابطه بین کاربرد کتابخانه‌ی عمومی و سرمایه‌ی اجتماعی وجود دارد. نمونه‌ی کاربرد کتابخانه در مقایسه با نمونه‌ی شهری، سطح بالاتری از اعتماد و مشارکت اجتماعی را نشان داد (اگرچه جالب‌توجه است درحالی‌که مراجعه کنندگان کتابخانه علاقه بیشتری به امور سیاسی دارند، اما آن‌ها در مقایسه با نمونه‌ی شهری، احتمال کمتری دارند که به‌عنوان رأی دهنده ثبت‌نام کنند) بر پایه‌ی حضور در کلیسا و نوع دوستی‌ها، هیچ تفاوت مهمی وجود ندارد. آنالیز همبستگی بین کثرت حضور در کتابخانه‌ها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی جامعه نشان می‌دهد که یک رابطه‌ی قوی بین

گرفت. داده‌های این مطالعه با استفاده از یک پرسشنامه که توسط مراجعه کنندگان کتابخانه و غیر و هم‌مصاحبه با کارکنان کتابخانه و اغلب مراجعه کنندگان جمع‌آوری گردید. نویسنده در طراحی تحقیق خود از مفهوم سازی سرمایه اجتماعی رابرت پوتنام و نان لین^۱ بهره جست. این مطالعه نشان داد که شرکت کنندگان در تحقیق از شهرهای کوچک، سرمایه اجتماعی سطح بالاتری نسبت به شرکت کنندگان روستایی داشتند. هرچند برخلاف شرکت کنندگان روستایی، بین استفاده از کتابخانه و سطوح سرمایه اجتماعی شرکت کنندگان شهر کوچک رابطه معناداری وجود نداشت. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که کتابخانه‌های شهر کوچک عمدتاً^۲ به ساکنان طبقه متوسطی می‌پردازد که سطح عالی سرمایه اجتماعی خود را از طریق شرکت در فعالیت‌های متنوع اجتماعی و سازمانها حفظ می‌کنند. آبو^۲ و دیگران (۲۰۱۰) در پژوهش خود با عنوان «کتابخانه‌های عمومی چگونه به‌عنوان مکان‌های ملاقات ایفای نقش می‌کنند؟» به بررسی کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان محل ملاقات پرداخته و عوامل مؤثر بر رشد و میزان مطرح بودن این موضوع را در سه کتابخانه عمومی شهر اسلو مورد بررسی قرار داده‌اند. در این تحقیق، به منظور استفاده از کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان مکان‌های ملاقات، یک ابزار بررسی ایجاد گردید و برای تحلیل پاسخ‌ها، از آنالیز رگرسیون چندگانه استفاده شده است. این پژوهش بر اساس یک پرسشنامه که توسط گروه تحقیق طراحی شده بود، نمونه‌گیری کرده و مصاحبه کرده‌اند. در این پژوهش کانون تمرکز بر روی این مسئله است که چگونه ساکنان سه جامعه‌ی محلی به‌طور کامل متفاوت در یک کلان‌شهر، از کتابخانه‌ی محلی خودشان به‌عنوان مکان ملاقات استفاده می‌کنند. نتایج نشان می‌دهد که کتابخانه‌های موجود در جوامع مورد بررسی ما، برای انواع مختلفی از ملاقات به کار می‌روند. کتابخانه مکان ملاقاتی است که به‌عنوان یک مرکز، جایی که در آن مردم چیزهایی را درباره‌ی افرادی متفاوت از خودشان می‌فهمند، یک حوزه عمومی و مکانی برای فعالیت‌های مشترک و ملاقات

1. Nan Lin

2. Aabø

3. Johnson

۱۳۹۷ به تعداد ۱۸۹۰۰ نفر می باشند. با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۷۷ نفر حجم نمونه تعیین گردید. سپس تعداد نمونه در هریک از کتابخانه ها با توجه به تعداد مراجعه کنندگان آنها با استفاده از روش تخصیص متناسب با حجم مشخص شد. ابزار تحقیق نیز براساس مدل ناهایت گوشال طراحی شد و روایی و پایایی آن مورد بررسی قرار گرفت. برای بررسی روایی محتوایی نظر ۵ نفر از متخصصان کتابداری مورد سوال قرار گرفت و جهت پایایی پرسشنامه از یک نمونه اولیه با حجم ۳۰ مراجعه کننده استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای هر بعد بالاتر از ۰/۷ و برای کل ابعاد سرمایه اجتماعی ۰/۸۱۳ محاسبه شد. سپس پرسشنامه در ۴ کتابخانه واقع در ۴ منطقه شهر تهران بر اساس درجه و متناسب با حجم مراجعان به صورت تصادفی ساده توزیع شد.

مشارکت در فعالیت های اجتماعی و کاربرد کتابخانه وجود دارد؛ اما اعتماد، یک ارتباط محکم با کثرت کاربرد کتابخانه ندارد. با توجه به مطالب فوق فرضیه های تحقیق عبارت است از:

۱. کتابخانه های عمومی در ارتقاء ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی (شناختی، رابطه ای و ساختاری) شهروندان نقش مطلوبی دارد.
۲. بین سرمایه اجتماعی شهروندان با اطلاعات جمعیت شناختی آنها رابطه معناداری وجود دارد.

در راستای این پژوهش در داخل و خارج تحقیقاتی صورت گرفته است:

روش پژوهش

هدف تحقیق حاضر کاربردی است و روش آن پیمایشی-تحلیلی است. جامعه آماری آن، شهروندان و مراجعه کنندگان کتابخانه های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در نیمه دوم

جدول ۱. تعداد حجم نمونه برای کتابخانه های جامعه آماری در مناطق ۴ گانه تهران

نام کتابخانه	حجم جامعه	حجم نمونه
گلستان	۷۵۰۰	۱۵۰
علامه امینی	۵۴۰۰	۱۰۷
قائم	۴۵۰۰	۹۰
مطالعات فرهنگی	۱۵۰۰	۳۰
جمع کل	۱۸۹۰۰	۳۷۷

جدول ۲. مشخصات جمعیت شناختی حجم نمونه

جنسیت درصد	تحصیلات درصد	وضعیت تاهل درصد	وضعیت اشتغال درصد	سن درصد
۲۶/۲۶ مرد	۶۳/۱۳ کارشناسی	۲۹/۷۱ مجرد	۲۵/۹۹ دانشجو	۵۰/۹۳ بین ۳۱-۴۰
۷۳/۷۴ زن	۳۳/۹۵ ارشد	۷۰/۲۹ متاهل	۲۰/۹۵ شغل آزاد	۲۷/۵۹ بین ۴۱-۵۰
	۱/۵۹ فوق دیپلم		۱۹/۸۹ خانه دار	۱۷/۲۴ بین ۲۰-۳۰
	۱/۳۳ دیپلم		۱۰/۳۴ شغل دولتی	۴/۲۴ بالاتر از ۵۰
			۲۲/۸۱ سایر	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

یافته ها

دارند. اکثر افراد پاسخ دهنده ۲۵/۹۹ درصد دانشجو و مشاغل دولتی با ۱۰/۳۴ درصد کمترین مراجعان را تشکیل می دهند. پاسخ به فرضیه ها در زیر ارائه می شود:

فرضیه اول: کتابخانه های عمومی در ارتقاء ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی شهروندان نقش مطلوبی دارند.

داده ها نشان داد که بیشترین افراد حجم نمونه را زنان ۷۳/۷۴ در صد تشکیل داده اند. تحصیلات افراد پاسخ دهنده بیشترین در سطح کارشناسی ۶۳/۱۳ درصد بوده و کمترین دیپلم با ۱۰/۳۳ درصد می باشند. اکثر حجم نمونه با ۷۰/۲۹ درصد متأهل بودند. سن اکثر افراد پاسخ دهنده ۵۰/۹۳ درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال بوده و کمترین آن ها ۴/۲۴ درصد بالاتر از ۵۰ سال سن

جدول ۳. نتایج آزمون تی استیودنت برای بررسی نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
بعد ساختاری	۳/۵۴	۰/۵۲۴	۲۰/۰۴۵	۳۷۶	۰/۰۰۱	قبول فرضیه
بعد رابطه ای	۳/۲۴	۰/۵۷۸	۸/۲۳۶	۳۷۶	۰/۰۰۱	قبول فرضیه
بعد شناختی	۳/۴۳	۰/۵۶۶	۱۴/۷۷۵	۳۷۶	۰/۰۰۱	قبول فرضیه
سرمایه اجتماعی	۳/۴۰	۰/۴۳۴	۱۸/۰۳۵	۳۷۶	۰/۰۰۱	قبول فرضیه

فرضیه دوم: سرمایه اجتماعی شهروندان با اطلاعات جمعیت شناختی آن ها رابطه معناداری دارد.

در این قسمت به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی شهروندان با توجه به شاخص های جمعیت شناختی (جنسیت، سن و تحصیلات) به تفکیک هر یک از شاخص های جمعیت شناختی می پردازیم.

با توجه به جدول سطح معناداری آزمون برای تمامی ابعاد سرمایه اجتماعی کوچک تر از مقدار ۰/۰۵ است. در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرض برابری میانگین امتیازات با مقدار متوسط (۳) تایید می شود. با توجه به مقادیر میانگین، نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء تمامی ابعاد سرمایه اجتماعی شهروندان بالاتر از متوسط است.

جدول ۴. نتایج آزمون تی مستقل برای مقایسه نظر افراد در مورد نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با

توجه به جنسیت

متغیر	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
بعد ساختاری	مرد	۹۹	۳/۶۰	۰/۵۵۵	۱/۲۲۷	۳۷۵	۰/۲۲۱	یکسان است
	زن	۲۷۸	۳/۵۲	۰/۵۱۳				
بعد رابطه ای	مرد	۹۹	۳/۳۲	۰/۵۲۷	۱/۵۰۰	۳۷۵	۰/۱۳۵	یکسان است
	زن	۲۷۸	۳/۲۲	۰/۵۹۵				
بعد شناختی	مرد	۹۹	۳/۳۹	۰/۵۱۲	-۰/۸۸۷	۳۷۵	۰/۳۷۵	یکسان است
	زن	۲۷۸	۳/۴۵	۰/۵۸۵				
سرمایه اجتماعی	مرد	۹۹	۳/۴۴	۰/۳۹۱	۰/۹۷۶	۳۷۵	۰/۳۳۰	یکسان است
	زن	۲۷۸	۳/۳۹	۰/۴۴۹				

سطح ۰/۹۵ وجود ندارد. به عبارتی دیگر، نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن از نظر پاسخ دهندگان مرد و زن یکسان است.

با توجه به جدول سطح معناداری آزمون برای تمامی متغیرها بزرگ تر از ۰/۰۵ است؛ یعنی بین نظر افراد پاسخ دهنده در مورد نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن با توجه به جنسیت افراد پاسخ دهنده، تفاوت معناداری در

جدول ۵. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه برای مقایسه نظر افراد پاسخ دهنده در مورد نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن با توجه به سن

متغیر	منبع	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	مقدار آماره F	سطح معناداری
بعد ساختاری	بین گروهی	۰/۸۷۵	۳	۰/۲۹۲	۱/۰۶۰	۰/۳۶۶
	درون گروهی	۱۰۲/۷۱۴	۳۷۳	۰/۲۷۵		
	جمع کل	۱۰۳/۵۸۹	۳۷۶			
بعد رابطه ای	بین گروهی	۱/۰۱۸	۳	۰/۳۳۹	۱/۰۱۳	۰/۳۸۷
	درون گروهی	۱۲۴/۹۸۶	۳۷۳	۰/۳۳۵		
	جمع کل	۱۲۶/۰۰۴	۳۷۶			
بعد شناختی	بین گروهی	۲/۳۴۰	۳	۰/۷۸۰	۲/۴۵۶	۰/۰۶۳
	درون گروهی	۱۱۸/۴۵۱	۳۷۳	۰/۳۱۸		
	جمع کل	۱۲۰/۷۹۱	۳۷۶			
سرمایه اجتماعی	بین گروهی	۰/۶۷۶	۳	۰/۲۲۵	۱/۱۹۵	۰/۳۱۱
	درون گروهی	۷۰/۳۱۴	۳۷۳	۰/۱۸۹		
	جمع کل	۷۰/۹۹۰	۳۷۶			

با توجه به جدول ۶ سطح معناداری آزمون برای تمامی متغیرها بزرگ تر از ۰/۰۵ است؛ یعنی بین نظر افراد پاسخ دهنده در مورد نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن با توجه به تحصیلات افراد پاسخ دهنده، تفاوت معناداری در سطح ۰/۹۵ وجود ندارد. به عبارتی دیگر، نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن از نظر پاسخ دهندگان با گروه تحصیلی متفاوت، یکسان است.

با توجه به جدول سطح معناداری آزمون برای تمامی متغیرها بزرگ تر از ۰/۰۵ است؛ یعنی بین نظر افراد پاسخ دهنده در مورد نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن با توجه به سن افراد پاسخ دهنده، تفاوت معناداری در سطح ۰/۹۵ وجود ندارد. به عبارتی دیگر، نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن از نظر پاسخ دهندگان با گروه سنی متفاوت، یکسان است.

جدول ۶. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه برای مقایسه نظر افراد پاسخ دهنده در مورد نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن با توجه به تحصیلات

متغیر	منبع	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	مقدار آماره F	سطح معناداری
بعد ساختاری	بین گروهی	۰/۹۵۶	۳	۰/۳۱۹	۱/۱۵۸	۰/۳۲۶
	درون گروهی	۱۰۲/۶۳۳	۳۷۳	۰/۲۷۵		
	جمع کل	۱۰۳/۵۸۹	۳۷۶			
بعد رابطه‌ای	بین گروهی	۰/۳۵۵	۳	۰/۱۱۸	۰/۳۵۱	۰/۷۸۸
	درون گروهی	۱۲۵/۶۴۹	۳۷۳	۰/۳۳۷		
	جمع کل	۱۲۶/۰۰۴	۳۷۶			
بعد شناختی	بین گروهی	۲/۴۶۱	۳	۰/۸۲۰	۲/۵۸۶	۰/۰۵۳
	درون گروهی	۱۱۸/۳۲۹	۳۷۳	۰/۳۱۷		
	جمع کل	۱۲۰/۷۹۱	۳۷۶			
سرمایه اجتماعی	بین گروهی	۰/۸۸۱	۳	۰/۲۹۴	۱/۵۶۲	۰/۱۹۸
	درون گروهی	۷۰/۱۱۰	۳۷۳	۰/۱۸۸		
	جمع کل	۷۰/۹۹۰	۳۷۶			

جدول ۷. نتایج آزمون t مستقل برای مقایسه نظر افراد در مورد نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با توجه به وضعیت تأهل

متغیر	وضعیت تأهل	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
بعد ساختاری	متاهل	۲۶۵	۳/۵۳	۰/۵۴۵	۰/۴۹۶	۳۷۵	۰/۶۲۰	یکسان است
	مجرد	۱۱۲	۳/۵۶	۰/۴۷۲				
بعد رابطه‌ای	متاهل	۲۶۵	۳/۲۴	۰/۵۹۵	-۰/۰۱۴	۳۷۵	۰/۹۸۹	یکسان است
	مجرد	۱۱۲	۳/۲۴	۰/۵۳۹				
بعد شناختی	متاهل	۲۶۵	۳/۴۳	۰/۵۴۶	۰/۰۱۹	۳۷۵	۰/۹۸۵	یکسان است
	مجرد	۱۱۲	۳/۴۳	۰/۶۱۳				
سرمایه اجتماعی	متاهل	۲۶۵	۳/۴۰	۰/۴۴۰	۰/۲۲۰	۳۷۵	۰/۸۲۶	یکسان است
	مجرد	۱۱۲	۳/۴۱	۰/۴۲۰				

معناداری در سطح ۰/۹۵ وجود ندارد. به عبارتی دیگر، نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن از نظر پاسخ‌دهندگان مجرد و متأهل یکسان است.

با توجه به جدول سطح معناداری آزمون برای تمامی متغیرها بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است؛ یعنی بین نظر افراد پاسخ‌دهنده در مورد نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن با توجه به وضعیت تأهل افراد پاسخ‌دهنده، تفاوت

جدول ۸. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه برای مقایسه نظر افراد پاسخ دهنده در مورد نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن با توجه به وضعیت اشتغال

متغیر	منبع	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	مقدار آماره F	سطح معناداری
بعد ساختاری	بین گروهی	۱/۹۸۸	۴	۰/۴۹۷	۱/۸۲۰	۰/۱۲۴
	درون گروهی	۱۰۱/۶۰۱	۳۷۲	۰/۲۷۳		
	جمع کل	۱۰۳/۵۸۹	۳۷۶			
بعد رابطه ای	بین گروهی	۱/۰۰۶	۴	۰/۲۵۱	۰/۷۴۸	۰/۵۶۰
	درون گروهی	۱۲۴/۹۹۸	۳۷۲	۰/۳۳۶		
	جمع کل	۱۲۶/۰۰۴	۳۷۶			
بعد شناختی	بین گروهی	۱/۲۴۰	۴	۰/۳۱۰	۰/۹۶۸	۰/۴۲۷
	درون گروهی	۱۱۹/۵۵۰	۳۷۲	۰/۳۲۱		
	جمع کل	۱۲۰/۷۹۱	۳۷۶			
سرمایه اجتماعی	بین گروهی	۱/۴۰۴	۴	۰/۱۰۱	۰/۵۳۳	۰/۷۱۲
	درون گروهی	۷۰/۵۸۶	۳۷۲	۰/۱۹۰		
	جمع کل	۷۰/۹۹۰	۳۷۶			

فعالیت های تبلیغی برای فضا سازی معنوی، اجرای طرح های غنی سازی اوقات فراغت؛ کمک به افزایش روحیه نشاط و شادابی شهروندان و توسعه روابط رسمی و غیررسمی و فعالانه با سایر سازمان های فرهنگی و نیز مسئولان فرهنگی کشور از اهداف این سازمان است. تمام این اهداف هم راستا با مصادیق سرمایه اجتماعی بوده و به طور کلی می توان گفت که یکی از اهداف مهم سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، کمک به ارتقاء سرمایه اجتماعی مراجعه کنندگان به این سازمان و کتابخانه ها می باشد.

نتایج آزمون تی استیودنت یک نمونه ای و نتایج بررسی ها بر پایه داده های گردآوری شده از نمونه آماری نشان داد که در سطح معناداری ۰/۰۰۱ آزمون برای تمامی ابعاد سرمایه اجتماعی شامل بعد ساختاری، رابطه ای و شناختی معنی دار هست و در نتیجه کتابخانه های عمومی شهرداری در ارتقاء تمامی ابعاد سرمایه اجتماعی شهروندان نقش بالاتر از متوسط دارند. به بیان دیگر هر چه کتابخانه های عمومی سازمان کیفیت و خدمات بهتری ارائه دهند، بر ابعاد ساختاری و رابطه ای و شناختی سرمایه اجتماعی مراجعه کنندگان اثر مطلوب تری می گذارند. این نتایج هم سو با نتایج پارسا زاده و شقاقی (۱۳۸۸)، میرزائی زنگی (۱۳۹۱)، دولانی و شناور و برادر (۱۳۹۷)، کاکس و دیگران (۲۰۰۰)،

با توجه به جدول سطح معناداری آزمون برای تمامی متغیرها بزرگ تر از ۰/۰۵ است؛ یعنی بین نظر افراد پاسخ دهنده در مورد نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن با توجه به وضعیت اشتغال افراد پاسخ دهنده، تفاوت معناداری در سطح ۰/۹۵ وجود ندارد. به عبارتی دیگر، نقش کتابخانه های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن از نظر پاسخ دهندگان با وضعیت اشتغال متفاوت، یکسان است.

بحث و نتیجه گیری

کتابخانه های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران در چهار درجه در مناطق مختلف، به عنوان کتابخانه های عمومی به طور گسترده در سطح شهر تهران وجود دارند، و می توانند نقش مهم و اثرگذاری در ارتقاء سرمایه اجتماعی مراجعه کنندگان به این کتابخانه ها داشته باشند. تعامل و همکاری هدفمند با هنرمندان و فرهیختگان متعهد و بهره گیری از توان و تخصص آنان، اطلاع رسانی و افزایش آگاهی های شهروندان به ویژه در خصوص مسائل اجتماعی - دینی؛ نیز حقوق و تکالیف شهروندی و کمک به خانواده ها، ایجاد زمینه لازم برای توسعه مشارکت شهروندان در فعالیت های مختلف فرهنگی و هنری، انجام

دشوار می‌شود. در ضمن اعتماد، هنجارها، مشارکت و شبکه سبب کیفیت بالای خدمات و رضایتمندی افراد می‌شود. بنابر نتایج به‌دست‌آمده در پژوهش حاضر و پیشینه‌های مرتبط، کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان سازمان تأثیرگذار در ایجاد و افزایش سرمایه اجتماعی هستند. مهم‌ترین ویژگی کتابخانه‌های عمومی به‌ویژه کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران این است که می‌توانند به‌عنوان یک مکان ملاقات باشند و میزان زیادی از ملاقات در آن اتفاق بیفتد. ملاقات‌ها و جلسات غیررسمی با دوستان، ملاقات‌های برنامه‌ریزی‌نشده، مشارکت در فضاهای مجازی، ملاقات‌ها و جلسات منظم با سیاستمداران و نویسندگان و غیره. این نتیجه بیان می‌کند که کتابخانه‌ها عرصه‌هایی هستند که این اجازه را به کاربران می‌دهد تا کم و بیش بدون اختلاف بین انواع مختلف جلسات و حوزه‌های مختلف زندگی به حیات خود ادامه دهند.

با توجه به پراکندگی کتابخانه‌های سازمان فرهنگی هنری شهرداری، فرهنگسراها، و خانه‌های فرهنگ این سازمان ظرفیت و پتانسیل بالایی در تبادل و ارتقا فرهنگی افراد جامعه، جلسات ملاقات افراد، گردهمایی‌های سیاسی و فرهنگی دارد و این کتابخانه‌ها در ایجاد و افزایش سرمایه اجتماعی افراد نقش مثبتی دارند. چنانچه ابراهیمی (۱۳۹۱) در نتایج خود نیز به دست آورده است عواملی چون میزان تعاملات اجتماعی در کتابخانه‌های عمومی، میزان دسترسی برابر همه اقشار جامعه به اطلاعات، کمیت و کیفیت خدمات کتابخانه‌ای و میزان اعتماد به مسئولان اداره‌کننده کتابخانه‌های عمومی و میزان سرمایه‌گذاری کلان در امور کتابخانه‌ای در میزان سرمایه اجتماعی ایجاد شده توسط کتابخانه‌های عمومی نقش دارد. در راستای ایجاد سرمایه اجتماعی توسط کتابخانه‌های عمومی، کتابخانه‌های سازمان شهرداری فرهنگی هنری شهرداری می‌توانند با ایجاد و استفاده از عواملی نظیر ایجاد امکانات فنی و علمی خوب، دسترسی مناسب، فراخواندن افراد جامعه با تبلیغات، عرضه خدمات و بازاریابی خدمات کتابخانه‌ای، تعامل و برخورد خوب و کارشناسانه جهت جلب حس اعتماد، استفاده از تجارب اعضا، مرتبط کردن جامعه مصرف‌کننده با تولیدات انجام‌شده توسط کتابخانه‌های عمومی،

وارهایم (۲۰۱۴)، و ارایم (۲۰۱۷)، و جانسون (۲۰۱۰) است. همچنین ابراهیمی (۱۳۹۰) نیز در نتایج خود به این امر اشاره می‌کند اما باین وجود بیان می‌کند، کتابخانه‌های عمومی نهاد در حال حاضر نتوانسته‌اند نقش خود را در ایجاد و توسعه‌ی سرمایه اجتماعی شهروندان به‌درستی ایفا کنند. بر اساس نظریه جانسون و گریفیس (۲۰۱۴) گرچه بین استفاده از کتابخانه و سطوح سرمایه اجتماعی شرکت‌کنندگان شهر کوچک رابطه معناداری وجود نداشت اما این رابطه در سطح جوامع روستایی معنا دار بود. این نتایج برخلاف نتایج باب‌الحوائجی، زمانی راد (۱۳۹۳) است.

همچنین سرمایه اجتماعی مراجعه‌کنندگان به کتابخانه‌های سازمان بر اساس اطلاعات جمعیت‌شناختی آن‌ها مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج این بررسی نشان داد که در سطح معنی‌داری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ تفاوت معنی‌داری بین سرمایه اجتماعی زن و مرد وجود ندارد و در نتیجه نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن در مراجعه‌کنندگان مرد و زن یکسان است. این نتایج هم سو با نتایج میرزائی زنگی (۱۳۹۱) است. نتایج به‌دست‌آمده در خصوص مراجعه‌کنندگان در سنین مختلف و سطح تحصیلات و وضعیت اشتغال آن‌ها هم یکسان بوده و تفاوت معنی‌داری بین متغیرهای سن و تحصیلات و وضعیت اشتغال مراجعه‌کنندگان و سرمایه اجتماعی آن‌ها وجود نداشت. این نتایج هم سو با نتایج میرزائی زنگی (۱۳۹۱) است. همچنین نتایج آزمون نشان داد که نقش کتابخانه‌های عمومی در ارتقاء سرمایه اجتماعی شهروندان و ابعاد آن از نظر پاسخ‌دهندگان مجرد و متأهل یکسان است. این نتایج هم سو با نتایج میرزائی زنگی (۱۳۹۱) است. این نتایج نشان داد که مشخصات فردی مراجعه‌کنندگان بر میزان تأثیر کتابخانه‌های سازمان بر سرمایه اجتماعی آن‌ها نقش کمی داشته و این کیفیت و کمیت خدمات ارائه‌شده در کتابخانه‌های سازمان است که بر سرمایه اجتماعی مراجعه‌کنندگان به آن نقش دارد.

سرمایه اجتماعی نسبت به سرمایه فیزیکی و انسانی نقش بسیار مهم‌تری در افراد، سازمان‌ها و جوامع ایفا می‌کند. در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند و پیمودن راه‌های توسعه فردی و اجتماعی ناهموار و

دولانی، ع.؛ شناور، آ.؛ برادر، ر. (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و یادگیری سازمانی در کتابخانه های دانشگاهی شهر تبریز"

تحقیقات کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاهی، ۵۲(۱)، ۱۱۵-۱۳۷

زوارقی، ر. (۱۳۸۸). کتابخانه های عمومی و نقش آن ها در مهندسی

فرهنگی جامعه. مهندسی فرهنگی، ۳ (۲۹-۳۰)، ۴۱-۵۸.

قدوسی، ح. (۱۳۸۱). مروری بر رویکردها و ابزارهای اندازه گیری

سرمایه اجتماعی. ارائه شده در همایش سرمایه های اجتماعی و

جامعه های مدنی، (تهران، ۲۳ دی ماه).

قلیچ لی، ب.؛ مشبکی اصفهانی، ا. (۱۳۸۵). نقش سرمایه اجتماعی در

ایجاد سرمایه فکری سازمان (مطالعه موردی دو شرکت

خودروسازی ا

یرانی). دانش مدیریت، ۱۹(۷۵)، ۱۲۵-۱۴۷.

میرزائی زنگی، ز. (۱۳۹۱). بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی کارکنان

شاعل در کتابخانه های دانشگاه تبریز. پایان نامه کارشناسی ارشد

مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، همدان.

Aabø, S.; Audunson, R. ; Vårheim, A. (2010).

How do public libraries function as meeting places?. *Library & Information Science Research*, 32(1), 16-26.

Cox, E.; Swinbourne, K.; Pip, C., & Laing, S. (2000). A safe place to go: *Libraries and social capital*. Sydney: The State Library of New South Wales.

Johnson, C. A. (2010). Do public libraries contribute to social capital? : A preliminary investigation into the relationship. *Library & information science research*, 32(2), 147-155.

Johnson, C. A., & Griffis, M. R. (2014). The effect of public library use on the social capital of rural communities. *Journal of Librarianship and Information Science*, 46(3), 179-190.

Nahapiet, J. & Ghoshal, S. (1998). Social Capital, intellectual capital and the organizational advantage. *Academy of Management Review*, 23(2), 242-266.

Putnam, R. D.; Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (1994). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton university press.

Rhodes, J.; Lok, P.; Yu-Yuan Hung, R., and et. al.(2008). An integrative model of organizational learning and social capital on effective knowledge transfer and perceived organizational performance. *Journal of workplace learning*, 20(4), 245-258.

در سایه ی تبادل و تضارب آرا و تلاش بر حفظ و تقویت سرمایه و انتقال به مصرف کنندگان و نسل های آتی تلاش نمایند.

طبق نتایج مستخرج از فرضیه های تحقیق مبنی بر نقش مثبت

کتابخانه عمومی در ارتقا سرمایه اجتماعی پیشنهادات زیر ارائه شده است:

- افزایش برنامه ها و مکانهایی در کتابخانه برای انجام کار و فعالیت های گروهی؛

- فراهم آوردن شرایط و محیط بحث و گفتگو در

خصوص علائق، خصوصیات فرهنگی و قومی و به اشتراک گذاری تجربیات و تبادل نظر افراد (ایجاد اتاق های فکری و انجمن ها به صورت حضوری و مجازی)؛

- افزایش تعداد همایش ها در کتابخانه ؛

- فراهم آوردن شرایطی جهت افزایش امکان گفتگو با کتابدار.

منابع

ابراهیمی، ر. (۱۳۹۰). بررسی نقش جایگاه کتابخانه های عمومی در

افزایش سرمایه اجتماعی شهروندان (مطالعه موردی شهر تهران).

پایان نامه ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه تهران.

باب الحوائجی، ف.؛ زمانی راد، ن. (۱۳۹۳). بررسی میزان سرمایه

اجتماعی و شاخص های آن در کتابخانه های دانشگاهی تابع

وزارت علوم مستقر در شهر تهران. دانش شناسی، ۷(۲۴)، ۴۱-۵۲.

پارسازاده، ا.؛ شقاقی، م. (۱۳۸۸). کتابخانه های عمومی و ساخت واقعیت

اجتماعی. تحقیقات اطلاع رسانی و کتابخانه های عمومی، ۱۵(۴)،

۲۹-۶۰.

دیانی، م. ح.؛ پریخ، م.؛ محمودی، ح. (۱۳۹۳). بررسی رابطه بین

سرمایه اجتماعی و میزان اجرای مدیریت دانش در کتابخانه های

فردوسی و علوم پزشکی مشهد. کتابداری و اطلاع رسانی،

۵۸(۱۵)، ۹۱-۱۱۸.

دیانی، م. ح.؛ محمودی، ح. (۱۳۹۰). بررسی مقایسه ای وضعیت سرمایه

اجتماعی در کتابخانه های دانشگاهی (مطالعه موردی: کتابخانه های

دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی مشهد). فصلنامه کتابداری و

اطلاع رسانی، ۱۴(۴)، ۲۱۳-۲۴۴.

- 1/colis/colis1642.html (Archived by WebCite® at <http://www.webcitation.org/6oVm9C51f>)
- Vårheim, A. (2014). Trust in libraries and trust in most people: Social capital creation in the public library. *The Library Quarterly*, 84(3), 258-277.
- Thompson, D. (2009). What does 'Social capital' mean?. *Australian Journal of Social Issues*, 44(2), 145-161.
- Vårheim, A. (2017). Public libraries, community resilience, and social capital. *Information Research*, 22(1), CoLIS paper 1642. Retrieved from <http://InformationR.net/ir/22->

Role of Municipality Public Libraries in Promoting Social Capital

Zohreh Mirhosseini¹ | Neshaneh pakdaman² | Elahe Nafari Zavieh³

1-Associate Professor of Library& Information Science, Islamic Azad University, Tehran North Branch

2- Assistant Professor of Library& Information Science, Islamic Azad university, Tehran North Branch
neshaneh.pakdaman@yahoo.com

3- Master Degree of Knowledge& Information Science and Librarian of Public Library, daryazolal1@yahoo.com

Abstract

Objective: The aim of the research is to determine the role of public libraries affiliated to Tehran municipality in promoting social capital.

Methods: This research is practical in purpose, and is an analytical survey. The statistical society includes 18900 the citizens and patrons of libraries during 2017 among them 377 person were chosen by Stratified random sampling method. A researcher- made questionnaire is used for collecting data. The hypotheses are tested by Kolmogrov-Smirnov, one-sample T test, independent-samples T test, and Analysis of variance (ANOVA) test, and the result is analyzed by SPSS software version 22.

Results: The results of one sample T test showed that with 0/001 significance level, the role of Municipality public libraries in promoting social capital of citizens for all dimensions: structural, relational and cognitive is meaningful; and there is a significant relationship between them. In significance level higher than 0/05, there is no relationship between demographic specifications of the members and social capital.

Conclusion: The results also show that the demographic specifications of the members had played a little role on social capital through libraries, and the quality and quantity of the services has a positive role on the social capital. Regarding the scattered libraries of Municipality and its cultural houses and cultural centers, the Organization has a high potential for cultural exchanges and cultural promotion through meeting sessions, political and cultural gatherings.

Keywords: Social capital, Municipality Public Libraries, Cultural Artistic Organization of Tehran Municipality